

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Žmogiškumas mūsų sapnuose

Ipusėjo vasara – kunkuliuojantis, kvapnus, tirštas laiko ciklas, toks laikinas ir toks svaigus, kad netgi menkiausi artėjančio rudens prisiminimai, švystelėję gelstelėjusioje ar tamsios bronzos atspalvį įgijusioje lapijoje ryškiu, bet šaltu vakaro saulės spinduliu, sukelia nenumaldomą liūdesį, kurio neišblaško niekas – nei miegas, nei sapnai.

Tai ilgesys, kurio šerdis – nežemiška, belaikė, bet galbūt susijusi su tam tikra vieta.

Galbūt šios vietos egzistavimą paliudija ir sapnai. Tie, kuriuos mes atsimename – nes galbūt esama sapnų, kurių mūsų atmintis neišsileidžia ir neatpažįsta. Paprasčiausiai dėl to, kad esame žmonės – ir galime atsiminti ir suvokti tik tai, kas yra *žmogiška*. Netgi visata, netgi laiko paslaptis, netgi paraleliniai pasauliai – visa tai turi būti *žmogiška*, nors kruopele, nors siūleliu, nes kitaip itin sunku suvokti ir būties, ir transcendentijos esmę.

Žmogiškoji vaizduotė stengiasi pabėgti nuo *žmogiškumo* – vadinasi, ir nuo moralės normų – kurdama keisčiausius pasaulius, kuriuose įmanoma viskas, bet nėra vietos esminiams žmogaus būties klausimams: kas aš esu, kodėl aš čia, kas daro mane žmogumi? O štai G. K. Chestertonas savo knygoje „Tėvas Braunas“ rašo, kad netgi kitoje planetoje, po safyrų uolomis ir koralų slėniuose, egzistuoja Dievo priesakas „Nevok“. Kad pagrindiniai priesakai, skirti žmogui, veikiausiai skirti ir visatai – nesvarbu, koku atstumu pasauliai vienas nuo kito nutolę ir kokie keisti ir neįprasti jie bebūtų.

Ir turbūt nieko nėra baisiau, kai visata yra atskirta nuo *žmogiškumo*. Nuo bet kio *žmogiškumo*. Taip Naujajame Testamente apibūdinamas pragaras. Jis anaip tol nėra vieta su smalos katilais ir raudonais triko vilkinčiais velniais, paslaugiai kurstančiais ugnį. Ak ne, juk tai perdėm žmogiška – ir netgi juokinga. Pragaras – vieta, kurioje žmogus atskiriamas nuo viso, kas žmogiška. Ir tai veikiausiai taip baisu, kad sunku – sakyčiau, netgi neįmanoma – įsivaizduoti.

Nebent kartais pamatyti, pajusti tai sapne. Kaip baisiai šaltą, tuščią ir tylią erdvę, kurioje nėra nieko – tik juoda plokštuma ir į grybienes siūlus panašūs tolimi žvaigždynai, kurie nešviečia, kurie tarsi nubraižyti kreida ir tuoj pat bus nutrinti. Tamsu ir slogu, nieko neatsimeni ir nieko nesupranti, ir bet koks klausimas nebeturi prasmės, nes tu čia esi pasmerkta, esi atskirtas.

Ir kai paskui susapnuoji erdvas ir šviesias patalpas, kuriose nėra jokių baldų, tik atviri langai, perregimos užuolaidos, plevėsuojančios nuo vėjo, medinės grindys, spindinčios saulės auksu – esi pilnas vilties ir džiaugsmo, ir nors atmintis taip pat tarsi išnykusi, žinai, kad ji bus užpildyta nauja, nuostabia atmintimi.

Sapnai kartais leidžia pajusti ir pamatyti tai, ko vaizduotė ir mūsų protas suvokti ir perteikti neįstengia. Ak, kad tik mes tų retų progų nepamirštume, kad išsaugotume jas savo sieloje!..

Renata Šerelytė

Algimanto Kunčiaus nuotr.

PO TO

*ploja vėjas delnais
ton vienintelėn pusėn
gera būti čionais
niekad neatsibūsime*

*ir kartosis tamsa –
žvakės vyzdį užpūsime
kambariuos kuriuose
kartą neatsibūsime*

*ir kartosis: varduos
atsibuvę nubudom
nes lig šiol niekados
atsibudę nebuvom*

Kęstutis Navakas

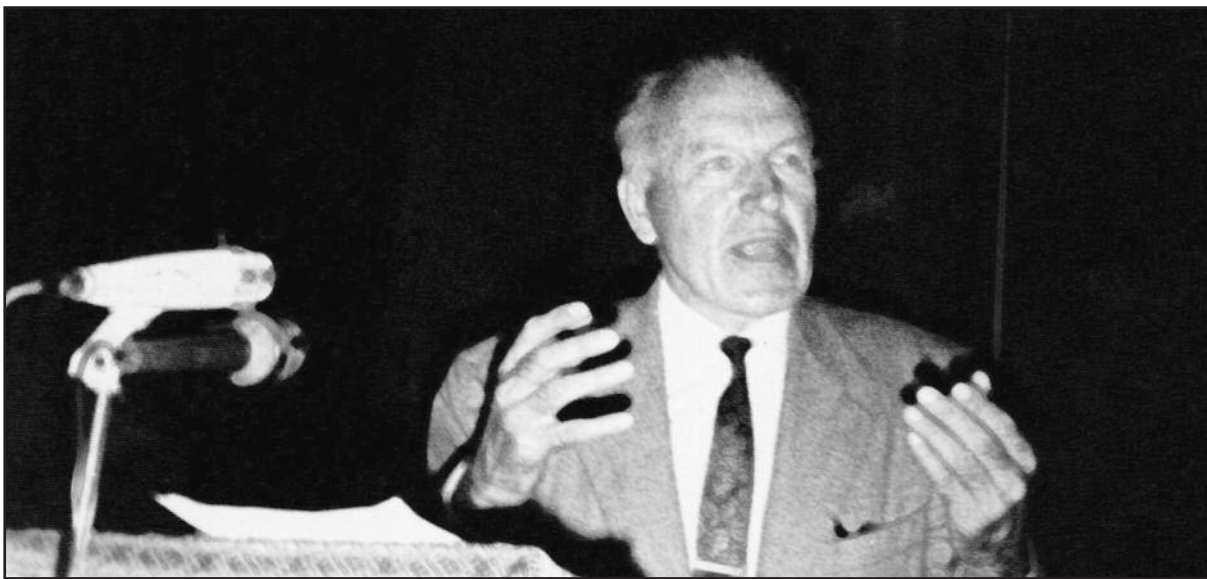
Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Žmogiškumas mūsų sapnuose • **2-as psl. Leonas Peleckis-Kaktavičius.** Tą dieną jis vyko į Hearsto pilį (Juozo Tininio atminimui) • **3-as psl. Romualdas Kriaučiūnas.** Kun. dr. Kęstutis A. Trimakas interpretuoja kolegą sapną • **4-as psl. Algis Vaškevičius.** Menininkai iš Didžiosios Britanijos ir Amerikos vėl išjudino Marijampolę • **5-as psl. Bitė Vilimaitė.** Apsakymai apie Žemaitę • **6-as psl. Deimantė Bandzevičiūtė.** Žemaitė Amerikoje: kūrybinis ir kultūrinis palikimas Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje • **7-as psl. Lidija Veličkaitė.** „Su muzika per Europą“. Lietuva – Italija 2018 • **8-as psl.** Tą dieną jis vyko į Hearsto pilį (tęsinys).

Kitame numeryje: Jaunieji Karaliaučiaus krašto lietuviai • Šimtas metų Lietuvos skautams

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2018 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuviybės puoselėjimas pasaulyje“

Juozas Tininis paskaitos metu.

Nuotraukos iš Leono Peleckio-Kaktavičiaus asmeninio archyvo

Tą dieną jis vyko į Hearsto pilį

Leonas Peleckis-Kaktavičius

1991-ųjų pabaigoje, prieškalėdiniame laiške Bernardas Brazdžionis papasakojo apie 1971 m. rugpjūčio 2 d. tragiškai žuvusį savo artimą bičiulį – rašytoją ir mokslininką Juozą Tininį. Poetas prašė padėti surasti ką nors iš jo artimųjų, rašė, kad J. Tininis turėjo du brolius, vienas jų gyveno Obelių Vieversynėje, kitas – Obeliuose, o prieš porą dešimtmečių kurį laiką susirašinėjęs su Jono Tininio dukra Skaiste, tačiau ir tas ryšys nutrūkęs.

Didelę publikaciją laikraestyje netruko atsiliepti Skaistė Tininytė-Vaičienė, dabar jau dailės mokytoja, pranešdama, kad tebėra gyvi rašytojo broliai ir sesuo, artima giminaitė Janina Matiukienė ir net J. Tininio tėvų kaimynystėje gyvenusi Elena Jasiūnaitė. Perdaviau tuos laiškus poetui. Nepamiršau ir prašymo užmegzti ryšį su Rokiškio valdžia – gal būtų galima įkurti rašytojo tėviškėje muziejų: „žymus kultūros žmogus grįžtų į savo gimtinę ir jo literatūrinis palikimas būtų patalpintas kokiam muziejuje, jei toks yra, ar bibliotekoje, kaip daroma kituose miestuose su savo krašto žmonių palikimais ir atminimais (pvz., Utena labai didžiuojasi savo Pulgiu Andriūšiu ir jo literatūriniu įnašu).“

Dar po metų Bern. Brazdžionis dalį J. Tininio kūrybinio palikimo atsiuntė į Šiaulius. Kol bus konkrečiai susitarta su muziejininkais, išipareigosiančiais saugoti tą žymaus kraštiečio archyvą ar įrengsiančiais jo kūrybai ir gyvenimui skirtą ekspoziciją, leido susipažinti su trijose dėžėse sutalpintais rankraščiais, dokumentais, laiškais, nuotraukomis, laikraščių ir žurnalų iškarpomis, knygomis, magnetofoniniu įrašu ir kt. Be to, pažadėjo parašyti pasakojimą, skirtą „Varpams“. Pirmieji vėl nepriklausomoje Lietuvoje literatūros almanache J. Tininį plačiai pristatė 1994 metais.

1993 m. spalio 6 d. šį turtą perdaviau Rokiškio krašto muziejaus direktorei Nijolei Šniokienei.

Keistas jausmas lydėjo tą 1993 m. pusmetį. Rodės, kad mano namuose apsigyveno dar vienas žmogus. Nors niekada neteko sutikti J. Tininio, vis dažniau

apie jį pagalvodavau kaip apie labai artimą. Kai perskaičiau novelių rinkinius „Sužadėtinė“ ir „Nuskandintas žiedas“, romaną „Dailininko žmona“, Bern. Brazdžionio parengtą pomirtinę rašytojo knygą „Laiškai Andromachai“, pasiryžau archyvo peržiūrai...

Dar prieškaryje J. Tininis Lietuvoje buvo baigęs VDU teologijos-filosofijos fakultetą, o Prancūzijoje, Nancy universitete – prancūzų literatūros studijas. Kurį laiką mokytojavęs Joniškio gimnazijoje, pasitraukęs iš Lietuvos studijavo graikų kalbą ir literatūrą Tübingeno universitete. Jau gyvendamas JAV, išvykęs į Austriją, Vienos universitete parašė disertaciją daktaro laipsniui gauti.

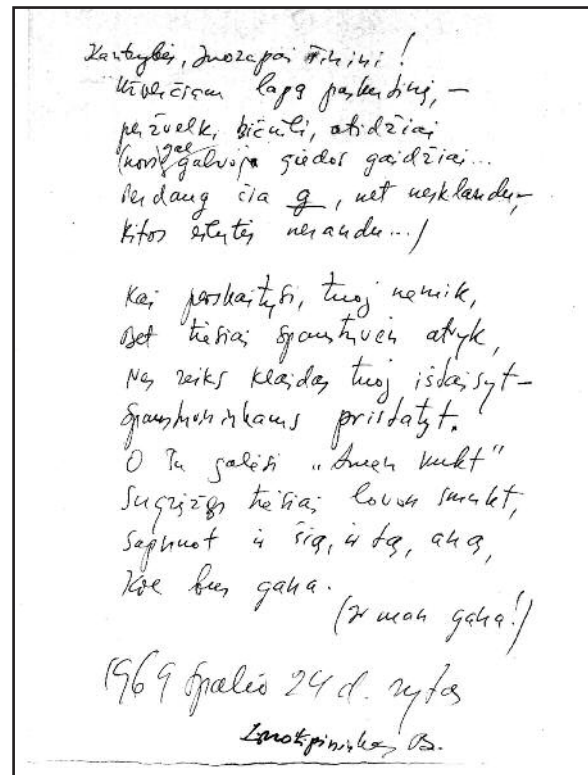
Tarp popierių popierėlių – dokumentai, kurie kada lydėjo rašytoją, suteikė jam džiaugsmą, buvo jo dalimi.

Amerikoje J. Tininis gyveno Bern. Brazdžionio kaimynystėje. Čia aktyviai įsitraukė į išeiviškąją kultūrinę veiklą, buvo Lietuvos rašytojų draugijos, Žurnalistų sąjungos, Dailių klubo narys. Jis rašė ir spausdino noveles, vertimus, straipsnius apie literatūrą, dailės parodas, koncertų recenzijas, skaitė paskaitas.

„Kuo plačiau literatūrinį horizontą aprėpti, daugiau patirti, aiškiau suprasti ir nuolatos tuo gyventi buvo nepasotinamas J. Tininio troškimas, visą gyvenimą vedęs jį per bibliotekas, universitetus, muziejus, knygynus, iš kurių jis glėbiais nešė į savo vie nuolišką ‘celę’ knygas, specialias enciklopedijas ir jas lukšteno ar krovė į lentynas bei dėzes, kad po ranka turėtų reikalui ištikus, – pasakojo Bern. Brazdžionis. – Ir kreipėmės į jį, jo draugai, lyg į informacijos šaltinį, ieškodami vardų ar datų, literatūros, kalbos, meno, muzikos faktų. Ypač paskutiniuoju metu Kalifornijoje, Angelų mieste, kur jis praleido turiningiausius ir kūrybingiausius metus.“

Atsikėlęs iš Australijos, nuo 1955 m. J. Tininis buvo žurnalo „Lietuvių Dienos“ literatūros redaktorium. Nenuostabu, kad ir didelė jo saugotos korespondencijos dalis susijusi su šia veikla. Čia ir žymiausių mūsų kūrėjų, gyvenusių ir gyvenančių užatlantėje, autografa – laiškai, ranka rašyti eilėraščiai, atsakymai į literatūrines anketas.

Sudomino mažai Lietuvoje žinomas faktas apie angliškojo Antano Baranausko „Anykščių šilelio“ leidimą JAV, prie kurio ranką pridėjęs ir J. Tininis. Jis ne tik redagavo lietuviškai angliškąjį leidimą, bet ir parašė jam įvadą. Išliko susirašinėjimas tarp „Lietuvių Dienų“ literatūros redaktoriaus ir Nado Rastenio, „Anykščių šilelio“ vertėjo į lietuvių kalbą. „Prašėte mane ‘Anykščių šilelio’, talpinimui ‘Lietuvių Dienose’. Aš norėčiau, kad jis išeitų knygos formoje, – 1955 m. rugpjūčio 8 d. laiške rašo N. Rastenis. – Jei norite, tai parduosiu už \$200.00, tai galėsite perleisti per ‘Dienas’, o paskui išleisti knygą.” Žodžiai „galėsite perleisti per „Dienas“ pabraukti pieštuku ir šone padėtas šauktukas, o kitoje eilutėje, ties žodžiu „knyga“ – du šauktukai. J. Tininis „Anykščių šilelio“ vertėjui atsako spa-

Linotipininko Bernardo Brazdžionio ekspromtas, skirtas Juozui Tininiui

lio 5-ąją. Ten be kita ko rašoma: „Lietuvių Dienos“ iki šiol yra išleidusios eilę knygų, tarp kurių ir vieną anglišką, V. Ramono romano ‘Kryžiai’ vertimą. Nors tai ir labai intriguojantis veikalas, bet eina labai pamažu. Negeriau, o gal dar praščiau būtų su poezija, ypač dar pirma perleidus per laikraštį.

Honorarą vertėjui leidykla mokėjo, bet ne pinigais, o knygomis, nes įdėti knygos išleidimui pinigai iki šiol negrįžta, ir, mokėdamas vertėjui grynais, turėtų leidėjas dar padidinti išlaidas iš savo iždo. Gi iš tikrųjų honorarą turėtų sumokėti autoriui (ar vertėjui) pati knyga. Kol taip nėra, tenka daryti ‘pasiukojimai’ iš abiejų pusių – iš leidėjo ir iš autoriaus (ar vertėjo), nors pastarasis tuo laimingesnis, kad be ypatingų rūpesčių bei jokios rizikos, knygai pasirodžius, gauna honorarą natūra ir gali juo laisvai disponuoti.

Šiuo atveju, Anykščių Šilelio knygos išėjus iš spaudos, kuri mažiausia turėtų kaštuoti apie 2 dol., gautumėte 100 egz. Tikiuosi, kad Jums tos sąlygos bus priimtinos, o mes netrukus A. Šilelio grožį galėsime parodyti ir lietuviškai nemokančiam skaitytojui. Būtų gera, kad nuo sausio nr. galėtume pradėti spausdinti. Tuo atveju rankraštį reiktų gauti iki š. m. gruodžio 1 d. Dar kartą reiškiu nuoširdžią padėką už leidimą pasinaudoti Jūsų išvertais Maironio ir kt. poezijos dalykais. J. Tininis“.

Vertėjo ir redaktoriaus susirašinėjimui artėjant į pabaigą, 1956 m. kovo 9 d. N. Rastenis rašo: „Su šiuomi prisiunčiu ištaisyta pabaigą Anykščių Šilelio. Aš, kaip sakiau, manyčiau, kad leidžiant A. Š. knygą, reikia spausti didesnėmis ir tiesiomis raidėmis – maždaug kaip Donelaičio METAI, kaip išleista liukšusine laida. Geriau bus skaityti bei vartoti mokyklose.“

Mačiau LIETUVIŲ DIENOSE, kad bus dedamas ir lietuviškas tekstas. Tas tvarkoj“.

J. Tininis, į JAV atvykęs iš Australijos, kur gyveno nuo 1949-ųjų, regis, niekada nepamiršo tautiečių, likusių tame tolimajame kontinente. Gan artima bičiulystė siejo su Marija Slavėniene, Vinco Mykolaičio-Putino seseria. Laiškuose J. Tininiui ji pasakoja apie „Plunksnos klubą“ – Sydnejaus kultūrininkų sambūrį, kolegas J. A. Jūragį, V. Kazoką, A. Laukaitį. Yra viename laiške ir tai, kas galėtų sudominti mus visus. Tai – apie Putiną. „Jis, vargšas, jau labai nestiprus, – 1965 m. vasario 11 d. laiške iš Auburn rašo M. Slavėnienė. – Kaip jis pats rašo, žiemą iš kambario beveik neišeina. Net jo poezijos vakare, įvykusiame pereinamųjų metų gruodžio 7 d., negalėjęs dalyvauti. Vakarą buvo surengtas Lietuvos TSR Teatro Draugijos Respublikinių Aktorių Namų (koks pavadinimas!). Kaip iš programos matyti (brolis man ją atsiuntė), vakaras turėjo būti tiesiog grandiozinis, nes skaityta net 50 Putino eilėraščių. Visus skaitė vienas aktorius Laimonas Noreika. Kaip Jums patinka! Jei kartais pas mus kyla klausimas, ar rengti literatūros ir muzikos vakarą, tai dauguma pasisako neigiamai, motyvuodami, kad nebus publikos, esą tokiais vakarais nesidomi. Taip nė vieno vakaro ir nesame surengę. Šiaip, Putinėlis vis dar kuria, daugiausia poeziją. Numato išleisti dar vieną rinkinį,

Nukelta į 8 psl.

Lithuanian Association in Landsberg a. Lech on <u>31. th July</u> 1945 NAME (surname first in Roman Capitals) <u>Juozas Tininis</u>		Born on <u>4. 11. 1907</u> in <u>Rokiškis, Lithuania</u> Nationality <u>Lithuanian</u> Confession <u>R. Kath.</u> Profession or Occupation <u>Teacher</u> Single or married <u>Single</u> Passport or other papers as to Nationality and Identity <u>Lithuanian Pass No 1099217</u>
		Signature of Holder <u>Juozas Tininis</u> CHAIRMAN of LITHUANIAN ASSOCIATION in LANDSBERG a. LECH

Juozo Tininio asmens dokumentas, išduotas 1945 m. liepos 31 d.

Kun. dr. Kęstutis A. Trimakas interpretuoja kolegos sapną

Romualdas Kriaučiūnas

Minint penktąsias kunigo Kęstučio A. Trimako mirties metines

Kun. dr. Kęstutis A. Trimakas gimė 1930 m. vasario 1 d. Montevideo, Urugvajuje. Mirė prieš penkerius metus, 2013 m. liepos 19 d. Čikagoje. Būdamas psichologas, jis domėjosi sapnais ir jų interpretacijomis. Kadaisė nusiunčiau jam vieną savo sapną. Sulaukiau ne tik mielo laiškučio, bet ir paties sapno analizės. Tuo dabar noriu pasidalinti.

Žiemos atostogoms pasiėmiau pundą skaitytinų, bet dar neskaitytų leidinių. Vienas iš jų – „Į pilnutinę demokratiją Lietuvoje keliu“. Šį 96 puslapių leidinį perskaičiau vienu prisėdimu. Leidinys buvo įžvalgus, analitinis, jame būta konkrečių siūlymų. Tą pačią naktį sapnavau šį sapną.

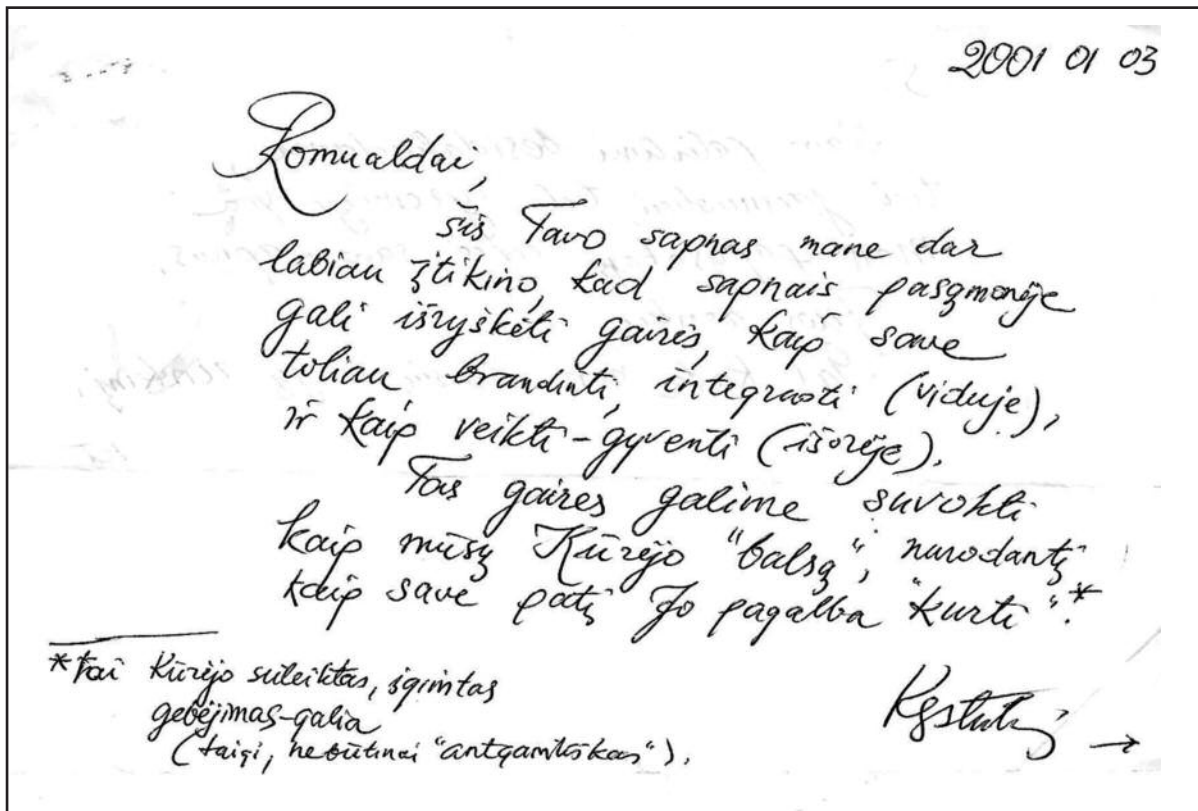
„Kązkokiame privačiame name, Amerikoje, buvo didelė grupė ateitininkų, sakyčiau, studentų ir sendraugių. Jų buvo gal kelios dešimtys. Dideliame, priemdytame salione jie visi susispietę stoviniavo ir lūkuriavo. Kartais pasigirdavo aimanos bei duslus kūkčiojimas. Bendra nuotaika – nerimas ir neviltis. Už durų, lauke, girdėti lyg ir provokuojantys šūkavimai. Rodos, minia pasiruošusi mus, viduje esančius, pulti. Tai Lietuvos žmonės, gyvenantys Lietuvoje. Įtampa vis didėja. Norėdamas ką nors daryti, atidariau priekines duris. Už jų didelė spūstis – grūmojimai, gal grasinimai. Pamačiau žmogų subintuota ranka – kita, sveiką, jis stvėrė pradarytas duris, bandydamas jas plačiau atverti ir mus atiduoti minios likimui. Pirmoji mano reakcija – trenkti jam kumščiu ir bandyti atstumti nuo durų. Bet dėl sužeistos jo rankos nuo smūgio susilaikiau. Pasijutau už jį stipresnis ir mandagiai paprašiau, kad jis mane praleistų. Norėjau būti arčiau tos minios. Pradėjau kažką sakyti. Iš minios pasigirdo pritariančių balsų. Grasinimai nutilo ir pasidarė ramu, tylu.

Karštakošiai ar provokatoriai nejučiomis dingo. Iš minios liko tik saujelė bendraminčių. Tai – Lietuvos ateitinin-kai. Visi savi, draugiški, mano parodytas pastangas palaikantys. Vieni kitus draugiškai apkabinę prie širdies spaudėme. Teatpažinau tik vieną – kun. prof. dr. Kęstutį A. Trimaką. Bandžiau likusiems, ir name, ir lauke esantiems ateitininkams toliau kalbėti. Iš tos kalbos atsimečiau tik šį posakį: « Ašaros ir prakaitas abu yra sūrūs, bet duoda skirtingus rezultatus ». Tai pasakęs susigaudžiau, kad tai – Amerikos pilietinių teisių vado Jessie Jacksono žodžiai. Čia ir pabudau.”

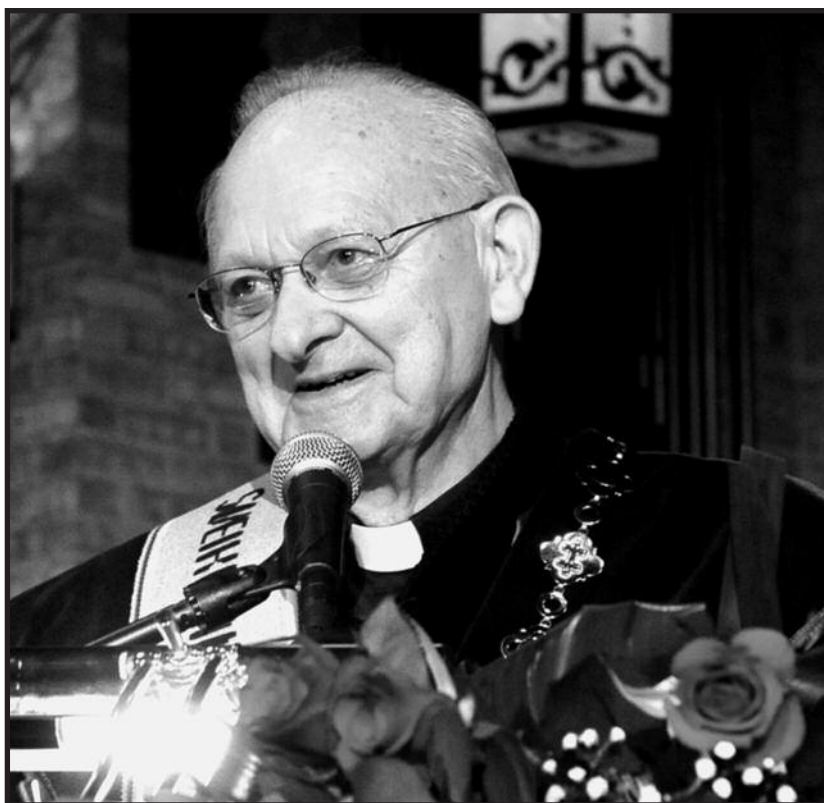
Sapno data – 2000.1.13. Vieta – stovyklavietė ant Ramiojo vandenyno kranto tropiniame Mazatlano mieste Meksikoje. Pusiau pabudęs ilgai apie šį sapną mąsčiau ir galvoje susikristalizavo naujas šūkis, nuginkluojas mūsų organizacines aimanas ir neviltį: „Su šypsena dirbkime Kristui!“ Tik visiškai pabudęs suvokiau to „naujo“ šūkio tikrąją inspiraciją – „Visa atnaujinti Kristuje“. Baigiamoji pastaba. 1999.10.10 sutikau kandidatuoti į naujai sudaromą Šiaurės Amerikos ateitininkų tarybą. Rinkimų terminas buvo 2000.3.4.

Visa tai pasiunčiau kun. dr. Kęstučiui A. Trimakui. 2001.01.03 sulaukiau jo laiško:

„Romualdai, šis Tavo sapnas mane dar kartą labiau įtikino, kad sapnais pasąmonėje gali išryškėti gairės, kaip save toliau brandinti, integruoti (viduje), ir kaip veikti – gyventi (išorėje). Tas gaires galime suvokti kaip mūsų Kūrėjo ‘balsą’, nurodantį

Kun. Kęstučio A. Trimako laiškelis straipsnio autoriui

Kun. Kęstutis A. Trimakas

kaip save patį Jo pagalba ‘kurti’”. Toliau eina mano sapno interpretacija.

„2001.01.02. Romualdai, pateikčiau tokią sapno interpretaciją, pasinaudodamas Carl G. Jungo aiškinimu, kad sapnas reiškia sapnuojančio pasąmonines pastangas išrišti konfliktą”.

„Konfliktas čia, atrodo, išorinis (suvoktas, atrodo, kaip Amerikos ateitininkų pesimistinis nerangumas sunkios Lietuvos žmonių padėties atžvilgiu), bet tas asmeniui išorinis konfliktas gali būti, ir, atrodo, yra jo paties vidinis konfliktas (gal ir kaip rūpestis, gal ir kaip klausimas: ką daryti? – asmeninė atsakomybė, ir pan.)”.

„Sapnuojantysis jaučiasi esąs su ta mažesne grupe, kuri yra neveikli, pesimistiška, neviltinga, nors iš jos tikimasi. Sapnuojantysis yra joje, nors ne visiškai sutampa (nors yra veikiamas tos nuotaikos). Jis daugiau, negu kiti, junta reikalavimus ‘iš lauko’, iš didesnės grupės. Tame yra konfliktas, – ir gal ne tiek iš lauko, kiek jis suvokia jį kaip savo vidinį konfliktą, į kurį jis ieško atsakymo ir sprendimo. Ta pati įtampa verčia jį ‘ką nors daryti’ – ‘atidaryti priekines duris’ – t. y., dar labiau išsistatyti tiems ‘reikalavimams’ – pirma, save, o kartu ir visą tą mažesnę viduje esančią grupę”.

„Pradžioje, konfliktas atrodo neišsprendžiamas, o tik dar pablogėja. Simbolinis asmuo sužeista, subintuota ranka, kliudantis, beveik sužlugdantis ‘ati-

darymo’ pastangas... Iš to kylantis pyktis. Šis simbolinis ‘sužeistas’ ir atvėrimo pastangas kliudantis bei žlugdantis asmuo gali būti suvoktas ir kaip paties sapnuojančio neigiamasis ‘aš’ (neigiamas, kritikuojantis, konfliktinis žvilgsnis į išorės (Lietuvos žmonių) minią, kuri irgi sudaro kliūtį teigiamai išspręsti vidinį konfliktą: ‘nėra prasmės’, nėra tikslo, nėra vilties’; neapsimoka ir pan.)”.

„Vis dėlto sapnuojančio džentelmeniška laikysena ima viršų. Atvirumas, drąsa, pastangos rasti ryšį laimi. Grėsminga minia dingsta. Lieka palankūs bendraminčiai... Čia įtampa dingsta. Čia konfliktas išrišamas. Ypatingai teigiamas ženklas – tai apsikabinimas spaudžiant viens kitą prie širdies... Vieno asmens išskirtinis atpažinimas – reikšmingas. Ką reiškia tas asmuo (simboliškai) sapnuojančiam toje visoje konfliktinėje situacijoje ją sprendžiant ir išsprendžiant?”

„Geriau suprasti simbolinę prasmę, tiek neigiamo ‘vieno... su bintuota ranka’, tiek teigiamo – vienintelio įvardyto, padėtų asociacijos – ką tie asmenys prime-na, kokias mintis, jausmus jie iššaukia sapnavusiajam?”

„Tolimesnis sapnuojančiojo konflikto išrišimas: tai jo kalba, tiek ‘namie, tiek lauke’ esantiems, ateitininkams – tiek tas posakis – prasmingas, prisimintinas. Sapnuojantis jam kilusį konfliktą sapne išriša teigiamai. Čia nėra patoso, nėra nerealumo. Tai sveiko išorine problema besirūpinančio, vidiniu konfliktu perduoto rūpesčio sprendimas pasąmonėje. Asmeniui rūpi tas reikalas. Jis sau dar labiau išryškina ateitininkišką savimone, tapatybę, sprendamas jis pasiima vadovaujan-tį vaidmenį, su ‘pagrįstu’ pasitikėjimu, prisiima atsakomybę, šioje konfliktinėje situacijoje, pra-mato tam tikrą savo misijos vaidmenį kitų atžvilgiu”.

„Įsmirtingai vadovaujančiojo strategija: 1) ‘atverti duris’, 2) tapti ‘tiltu’, 3) tolerantiškai nugalėti kliudančius (ir kliūtis savyje), 4) draugiškai apglėbti ir būti apglėbiamam, 5) skleisti teigiamos laikysenos ir veiklos idėją ir 6) veikti.

Tai iššūkis sau ir kitiems. Tai ateitininkų idealo dabarties – tiek asmeninei, tiek visuomeninei – situacijai pritaikymas. Sapnuose gali būti atpažintas mūsų Autoriaus – Kūrėjo balsas – gairės kurti, save integruoti. Kęstutis”.

Savo laiškelio pabaigoje kun. dr. Kęstutis A. Trimakas akcentavo savo ilgalaikį dėmesį sapnams. „Savo patirtimi besidalindami, tiek jaunuoliai, tiek vyresnieji, yra man pasakoję apie savo sapnus. Juos renku. Gal kada nors išleisiu ir jų rinkinį”.

Menininkai iš Didžiosios Britanijos ir Amerikos vėl išjudino Marijampolę

Algis Vaškevičius

Marijampolėje neseniai surengtas tradicinis, penktasis meno simpoziumas „Malonny“ (Marijampolė-LONDONAS-New York), kurio pagrindinis organizatorius – Vilniuje gimęs ir jau daug metų Jungtinėse Amerikos Valstijose, New Yorke gyvenantis lietuvių menininkas Ray (Rimvydas) Bartkus. Jau penktą vasarą iš eilės vykęs įspūdingas renginys šiemet buvo ypatingas, nes Marijampolė 2018 metais yra paskelbta Lietuvos kultūros sostine.

Dar iki prasidedant šiam marijampoliečių ir ypač jaunimo mėgstamam renginiui buvo paskelbtas konkursas vienai didelei sienai ant miesto centre esančios R. Stankevičiaus pagrindinės mokyklos papuošti. Konkurso organizatoriai net nesitikėjo, kad sulauks tokio susidomėjimo – buvo pasiūlyta net 20 idėjų, iš kurių rengėjai pasirinko 23 metų marijampoliečio Igno Vievėsio eskizą „Do what you can't“ („Daryk, ko negali“) – tai žaidimų lentos idėja.

Ignas Londone mokėsi kompiuterinių žaidimų dizaino, o „Malonny“ projektas jam leido papuošti gimtąjį miestą. Jo darbas „Do what you can't“ – spalvotas ir žaismingas, jame gausu jaunimui atpažįstamų ženklų, kompiuterinių žaidimų veikėjų. Darbas kviečia jaunus žmones maištauti, nepaklusti taisyklėms, daryti tai, ko jiems patiems norisi, o ne laikytis *status quo*. Simboliška, kad toks darbas nutapytas ant mokyklos sienos.

„Malonny“ renginius organizavusios viešosios įstaigos „Sveikatingumo idėjos“ direktorius Andrius Jasinskis džiaugėsi, kad penktasis meno simpoziumas atnešė naujų suvokimų ir įtvirtino jau seniau aptartas tendencijas: „Nuostabu, kad konkurso laimėtojai, kurie nuo pirmų meno simpoziumų metų savanoriavo, šiemet patys ėmėsi ambicingo ir labai didelio tapybos projekto ir jį įgyvendino.

Vietos bendruomenė išitraukė į visą procesą labai aktyviai: nuolatos lankė tapančius menininkus, daugiau kaip 50 jaunų žmonių kasdien savanoriavo projekte. Mes jaučiame didelę sinergiją su vietos bendruomene. Tikiau, kad tiek asmeniniame, tiek profesiniame savanorių gyvenime ši patirtis paliks dideles žymes“, – sakė jis.

Simpoziumas prasidėjo seniausio Lietuvoje Marijampolės cukraus fabriko patalpose, kur garsus Londono menininkas, avangardinės muzikos kūrėjas Fast Forward, viešėjęs Mari-

Dailininkas R. Bartkus – „Malonny“ įkvėpėjas ir siela

jampolėje jau antrą kartą surengė performansą „Penki“. Renginio apšvietimu rūpinosi pasaulyje gerai žinomas šviesos dizaineris Kacper Dolatowski, taip pat nuolatinis „Malonny“ dalyvis, kurio dėka šviesos instaliacijomis išpuoštas Marijampolės centras. Britas Fast Forward surengė tarpdisciplininio kūrinių pasaulinę premjerą, kurioje simboliškai vyraavo penki skoniai: saldu, kartu, rūgštu, sūru ir mums negirdėtas umani.

Muzikinę performanso dalį atliko taip pat penki skirtingi atlikėjai: Mantvydas Leonas Pranulis, Jurga Šeduikytė, „Jazz Life“, „Electronic Music Trio“, taip pat specialūs programos svečiai – Marijampolės pučiamųjų orkestras ir net pats Fast Forward, visus nustebinęs plieninio būgno garsais. Performansas truko vieną valandą – tai buvo skonio, šviesos, muzikos ir unikalaus veiksmo performansas netikėtoje erdvėje.

Šiame renginyje Marijampolės savivaldybės merė Irena Lunskienė meno simpoziumų „Malonny“ kuratoriui R. Bartkui už nuopelnus Marijampolės kultūrai įteikė Šv. Jurgio, Marijampolės globėjo, medalį. R. Bartkus prisiminė, jog „Malonny“ idėja užsimezgė J. Woodbury, diskutuojant su Kovo 11-osios akto signataru, buvusiu Lietuvos ambasadoriumi Ukrainoje, anksčiau Marijampolėje dirbusiu Algirdu Kumža, kuris ir pasiūlė ją realizuoti Marijampolėje. R. Bartkus akcentavo, kad ji nebūtų įgyvendinta be Marijampolės „Arvi“ bendrovės ir savivaldybės paramos.

Šiemet meno simpoziumo metu buvo surengti trys forumai. Pirmajame „Lietuvos cukraus“ bendrovės klubo patalpose pristatyta iš Londono ir New Yorko atvykusių menininkų patirtis, jų kūryba ir idėjos. Antrajame – tarptautiniame architektų ir urbanistikos specialistų forume „Ateities miestai“ buvo aptartos istorinės miestų ištakos ir jų reikšmė šiandienai bei pasaulinės miestų tendencijos, kelti klausimai, kaip šiuo metu pasaulyje keičiasi gyvenamosios žmonių vietos, visų pirmą miestai, kokie drąsūs urbanistiniai sprendimai prigyja, o kokie keliauja užmarštin.

Taip pat šiame forume, kuriame dalyvavo ir urbanistikos ekspertas iš Londono Paul Campbell, ir žinomas Lietuvos architektas, grupės „Antis“ lyderis Algirdas Kaušpėdas ir kiti klausta, ką žmogui reiškia gyventi mieste ir ką reiškia prognozės, jog 2050 metais šeši iš septynių pasaulio gyventojų bus miestiečiai.

Trečiajame forume „Mūsų mies-

tas: praeitis, dabartis, perspektyvos“ buvo pateiktos Marijampolės raidos ištakos ir pasiūlymai ateičiai, kalbėta apie konkrečiais miesto erdves ir jų funkcijas.

„Forumai padeda įprasminti tapybos darbus, performansus, renginius. Taip sukuriamas santykis tarp to, kas sukurta, o aptarus ateina ir suvokimas, kaip tai liečia, keičia mus. Forumas – tarsi prasmės kūrimas vystantiems „Malonny“ procesams. Kartu tai būdas susiburti bendruomenei į vieną vietą, atrasti bendrą siekių“, – sakė filosofas, „Malonny“ forumų mo-

J. Woodbury papuošė vieną sieną papildomais langais.

deratorius Justas Kučinskas, pridurdamas, jog „miesto gyvybingumui reikalinga vieta, kurioje galima susiburti, kurioje gvildenamos bendros ir svarbios temos ir taip apsieikiama turima energija, nuomonėmis ir kartu paskatinamas veiksmas bei stiprinami ryšiai ir santykiai“.

Per kelias simpoziumo dienas Marijampolės senamiestį papuošė dar šeši nauji tapybos ant sienų darbai, ir dabar jų jau yra iš viso net devyniolika – tiek įvairių ir įdomių piešinių per penkerius „Malonny“ organizavimo metus sukūrė svečiai iš užsienio, padedami marijampoliečių.

Šįkart vadinamajame Kačių kiemyje atsirado įspūdingo dydžio Will Teather iš Londono darbas, tarsi alsuojantis magiškuoju realizmu ir sukuriantis ratu skraidančių balandžių įspūdį. W. Teather ir jo savanorių nutapytas pulkas baltų balandžių dar džiūstant dažams tapo traukos objektu – čia jau fotografavosi praeiviai. Šio menininko paveikslai ir piešiniai buvo eksponuojami daugybėje galerijų ir parodų Didžiojoje Britanijoje.

Visai šalia atsirado ir dailininko iš New Yorko Jeff Woodbury paveikslas. Autoriui labai svarbu yra bendrauti su aplinka, tad renginio organizatorių atsiųstoje nuotraukoje pamatęs sie-

na, kurią siūloma ištaupyti, jis iš karto pamanė, kad būtų įdomu ir siek tiek juokinga ant jos nutapyti dar daugiau langų nei jų yra iš tiesų. Savanoriams, dirbusiems su J. Woodbury buvo leista improvizuoti ir papuošti kiekvieno lango detales – užuolaidas, daiktus ant palangių, tad ant jų atsirado ir gėlių, ir katinų. Menininkas savo darbą pavadino „Masių anonimiškumas“.

„Kai piešėme ant pagrindinės sienos, viena namo gyventoja paklausė, kodėl tapome tik vienoje pusėje. Sako, mūsų pusėje, prie laiptinės, labai negraži siena“, – juokėsi J. Woodbury ir ant gyventojai nepatrauklios sienos nupiešė gėlių. Pirmą kartą Lietuvoje viešintis dailininkas teigė, jog naujasis darbas senamiesčio kieme jam buvo pats maloniausias, o Marijampolės Poezijos parkas – pats gražiausias, kokį apskritai matė pasaulyje.

Dailininkė iš New Yorko Rachel Price Bacon jau prieš dvejus metus Marijampolėje ištapė vieną sieną, o dabar pratęsė savo darbą, kuris tapo jos „Emocijų peizažo“ tąsa. Autorė mato erdvę, tinkamą eksperimentams ir papildymams, tad šįkart autorės darbas dar sudėtingesnis ir detalesnis.

Animacijos kūryba užsiimančios Ianthe Jackson (New Yorkas) darbas yra įkvėptas judesio – tokį įkvėpimo šaltinį autorei pasufleravo ir pačios tapomos sienos vieta ir forma. Darbe vaizduojama moteris, nešama rankų jūros – jos simbolizuoja patiems menininkams taip reikalingą palaikymą iš meno bendruomenės.

Simpoziumo kuratoriaus ir iniciatoriaus Ray Bartkaus paveikslas idėja kilo iš pasaulyje gerai žinomo belgų siurrealistų Renne Magritte garsiojo darbo, kuriame vaizduojama pypkė, o po ja užrašyta „Čia ne pypkė“, tarsi paaiškinant, kad matomas vaizdas yra tik lapas ir dažai. R. Bartkaus naujajame paveiksle matoma saulėto dangaus perspektyva, po kuria rašoma „Čia ne siena“ – nes į ją žiūrint mato si dangus.

„Marijampolė labai pasikeitė per penkerius metus ir gali keistis toliau. Matėme, kaip vienos meno iniciatyvos išjudina kitas, tai stipri sinergija. Toliau išlaikant „Malonny“ savitumą galima sukurti įspūdingą meno galeriją po atviru dangumi, kuri trauktų žmones į Marijampolę. Gal net ir atsirastų regioninis menų centras, kuris galėtų pritraukti dar įdomesnes idėjas“, – apie Marijampolėje labai laukiamo meno simpoziumą kalbėjo R. Bartkus. □

I. Vievėsio darbas ant mokyklos sienos.

Organizatorių nuotr.

Bitė Vilimaitė Apsakymai apie Žemaitę

GAVĖNIA

Gavėnios buvo tik pradžia, o sūdytos ruduokės jau baigėsi, ir raugintų agurkų bačka paliko visai skysta. Žymantas pradėjo murmėti ant pačios, kad bliūde tas pats ir tas pats – kanapės spragintos, burokai virti – jis norįs grucės su širvaisiais žirniais, grucės, paskanintos silke.

– Grucei grūsti reikia dviejų vyrų jėgos, – teisinosi Žemaitė.

– O ką Antanis dirbs? Tegu stoja prie pietos.

– Ką tu šneki? Vaikas prie pietos?.. Gana Kazą jodęs!

Žymantas nutilo. Gulėdamas ligos patale, jis vis prisimindavo ir prisimindavo Kazą, pirmagimį sūnų, nemylėtą, muštą, išvartą Amerikon ir prapuolusį ten; tikriausiai žuvo anglių kasyklose... Dabar jis būtų reikalingas, sūnus, – būtų apgynęs ūkį nuo Žymantų brolių. Ir grucę dabar sugrūstų, nes velnio boba tik glupstvomis žino užsiiminėti – sėdi ir sėdi kamaroj, rašo ir rašo tuos savo popierius – jai by tik žibala deginti...

– Kad taip nori grucės, nueisiu prie Višinskių, parnešiu kelias saujas, – prašeko Žemaitė, siausdamasi skara.

– Eini pletkų rankioti, – pagiežingai ištarė Žymantas.

Kieme Žemaitė susitiko Domę, jaunesnįjį Višinskių sūnų.

– Taisaus į mišką važiuoti, – pasakė jis.

– Kelias blogas, palauktum, kol saulė uždės kietesnę sniego plutą.

– Tėvas skubina, – pasakė Domė.

– Girdėjau, ženytis ketini?

– Tėvas varo.

– Ar turi ką nusižiūrėjęs?

– Man vis tiek. Kad tik liežuviu nemažuotų, ir bus gerai.

Žemaitė nusijuokė.

– Tetai yra gromata, – prisiminė Domė.

– Ar nuo Povilo?

– Taigi, – Domė prasišiepė ir staiga liko panašus į Povilą.

Tėvas Višinskis, susiraukęs, piktas, suko pantį ir tik dėbtelejo į Žemaitę, kai toji, nė Dievo nepagarbinus, grobė nuo stalo voką.

– Čia tikra apmanstva, tas laiškas! – pasakė Višinskis. – Pačiai – du lakštai, o man – vienas. Kaip čia dabar išeina?

– Tai... čia apie mano kūrinius Povilas rašo.

– Kūrinius! – pamėgdžiojo Višinskis. – Glupstvas dirbat! Brač, dar bėdos abu prisidauksit su ta rašliava.

– Man daktarėlis sakė: „Neturi niekas valios užginti rašyti, by tik ne ant karaliaus...“

– Pati rašai rašai, o ką gauni už tą vargą?

– Ką gaunu? – Žemaitės balsas suvirpėjo. – Poviliukas parašė man: „Ar matei Joną su Katre? Abu iškišo savo nosis tuoj po Naujų metų, pirmam varpui suskambėjus“, – ir taip saldu paliko ant širdies, visas bėdas užmiršau, taip saldu, kaip kokio likerio atsigėrus...

Višinskis abejodamas pakraipė galvą:

– Bene gavai kada likerių ragauti?

Žemaitė nieko neatsakė, pasigraibė vatinio kišenėj ir parodė Višinskiui kažkokį popierių.

– Kas gi čia?

– Paviestka ant pinigų. Lietuvos Mylėtojas iš Petrapilės siunčia penkiolika rublių.

Višinskis pažvelgė kreiva akim ir toliau suko pantį.

– Kaimyn, tu negerai darai, – pasakė Žemaitė.

– Kodėl nieko neduodi Povilui? Nuplyšęs, basas...

– Žinojo, kad taip bus, ko važiuo į tą Petrapilę... Nenorėjo eiti į kunigus, tegu žinosi dabar.

– Povilas geras vaikas. Nei jam pliuskės galvoj, nei mergos... Jis ten, universitete, konkurse dalyvauja, apie savo tautą rašo, apie žemaičius... Ir man uždavė visokių klausimų...

– Ko gi jis nežino, kad pačios turi klausti?

– Kodėl godojamas slenkstis... Kur žmogus laiko strielbą, jei turi...

– Klėty laiko. Kurgi kitur!

– Dar apie gėles klausia. Apie lelijas aš jam taip nurašiau: „Lelijos rodo nekaltybę. Kitą sykį, kai degino čerauninkes raganas, jie kartais sudegino katrą nekaltai, tai toje vietoje nesėjamos pavasarį lelijos išdygo ir žydėjo.“

– Taip ir buvę, – pritarė Višinskienė, plėšiusi plunksnas.

Višinskis gi pralinksėjo ir pasakė:

– Povilas bus pirmas tame konkurse. Anas turi galvą.

– Ale sveikatos nebturi, – priminė Žemaitė. – Ir vėl iš paskutiniųjų turės taisyti Jalton.

– Išgytų ir kaime. Bene toje Jaltoje oras kitoks!

– Kitoks! – gynė Žemaitė. – O kad parvažiuotų tėviškėn, ir vėl vartum į daržinę gulti?

– Tuokart siuvėjas buvo prie mūsų. Troboj neįsistekom, – jau teisinosi Višinskis.

– Negerai darai, kaimyn, – neatleido Žemaitė. –

Žemaitė su draugėmis Amerikoje

Turi padėti Povilui. Tamsu Lietuvoj, reikia mums šviesių galvelių.

– Milo turim, – atsiliepė Višinskienė. – Pasiūsim Povilui naują balakoną.

Žemaitė taisėsi eiti.

– Jau ir leki? – paskersakiavo Višinskis. – Tai gal dar sykį paskaitytum laišką? – Jis nusivalė nuo kelių spalius, atsėdė prie stalo ir pasirošė klausytis, – apie jo akis susimetė meilios raukšlės.

Žemaitė skaitė laišką ir pati kalbėjosi su Povilu: „...mane kiti žino, skaito, supranta mano jausmus, o dar ir pagiria; juokai mane ima, o ašaros sukas akyse, kuomi aš tau užsimokėsiu?.. Dabar, kai vabolės pavasarį pradeda krutėti, taip mano jausmai, gulėję užmirę kelias dešimtis metų, su džiaugsmu didžiausiu. Vis tai per tave, mano mylimas vaikeli! Tu turi būtina būti laimingas visą savo amžių, ir žinau, ir juntų, kad tu būsi laimingas.“

Višinskis nusišnypstė, ir motina šluostėsi akis, kai Žemaitė baigė skaityti.

– Geras vaikas, – ištarė Višinskis. – Negailiu kažto, kur padėjau ant jo.

Jis prisikimšo pypkę, ir troboje ilgai buvo tylu.

Paskui jie sušneko apie Antanienę, mirusią nuo gimdymo, ir jos vyrą, tuoj parsivedusį kitą pačią su gera pasoga; apie Domę kalbėjo, kad jis moka meiliai apsieiti su arkliais, ir apie nabagą Žymantą, kuriam sprande įsimetė skaudulys.

– Brač, ir apie lempą noriu pasakyti, – tarė Vi-

šinskis, vėl sėsdamas ant mažojo suoliuko ir imdamasis pančio.

– Ar apie tą, kur man paliko Povilas? – perklausė Žemaitė.

– Taigi, apie tą. Norėč lempą atsiimti.

– Atsiimti?

– Kas Povilo – tas mūsų. Atiduok man ją.

– Aš gi rašau prie tos lempos...

– Man kas rūpi!

– Neduosiu!

– Brač, kas čia dabar? – nusistebėjo.

– Neduosiu, ir gana!

Žemaitė trenkė durimis. Atsidūrusi ore, nurijo keistą gumulą – lyg gaudulį, lyg pyktį, pakėlė galvą ir ilgai žvalgėsi po margąjį pasaulį...

IR BITĖ

Žiūri Žymantas, kad čia vėl kažkas negerai: Žemaitė čiustijasi, švarinasi ir taip maloniai apsieina su juo, taigi viskas aišku – jau vėl pakėlė sparnus! O ruošėsi Žemaitė į Joniškėlį susitikti su Gabriele

Petkevičaitė-Bite. Dorpatų ir Petrapilio universiteto studentai lietuviai seniai organizavo tų dviejų

moterų – rašytojų – susitikimą; susidėję atsiuntę pinigų, o Avizonis turėjo lydėti Žemaitę kelionėje.

– Avizėle, vaikeli! – Pasvaly susiieškojusi Avizonį, apsidžiaugė Žemaitė. Dieve brangus, koks jis nudrįskęs, tas studentas!..

Avizonis ėmė aiškinti, kad jo gerąjį balakoną pavogė iš klebonijos – ėjęs pasveikinti klebono, balakoną pakabinęs prie buty ant gembės, o paskui neberadęs.

– Dabar prabočyk, – barėsi Žemaitė. – Ar tai tu nežinai, kaip kokioj klebonijoje einasi!

Atvažiuo į Joniškėlį pavakare.

Tas susitikimas buvo vienas gražiausių Žemaitės gyvenime. Ji ilgai prisiminė: „...kožną dieną nuo ryto skaičiau pasiskirdama knygas arba Bitelę man paskyrė. Po pietų ėjom mudvi pasivaikščioti į sodną, visada šnekėdamos apie literatūrą; vakare rinkos visi klausytis, labiau daktaras Vileišis, neklausė nė ant kortų eiti, šaukė tik skaityti... Apie dvylika skirstės kožnas sau, o mudvi su Bitele šnekėdavom sugulusios dar keletą adynų, tankų vakarą muša tris ar keturias, tuomet barėm viens antrą, ko nemiegam. Vis buvo kalbos, vis nebaigėm rokundo, nebėliko laiko. Susitarėm dabar, paduodamos ranką viens antrai, keliauti taku mylimosios literatūros...“

Bitė darbavosi vaistinėj, o Žemaitė išsiruošė į bažnyčią. Vieškelis buvo pilnas važiuotų. Grįždama atgal, ji pasirinko kelelį per mišką. Miškas atrodė tuščias, tiesiog spragantis nuo baltojo; o juk čia pilna gyvybės, gyvulių ir paukščių, pagalvojo Žemaitė. Vienoje aikštelėje žmogus taisė ėdžias stirnoms. Tai buvo kažkoks ypatingas žmogus, pusamžis, pasišiaušęs, visas lopiniuotas, jauskus.

– Gerą dieną, – pasisveikino Žemaitė.

– Tamsta neišbrisi per pusnis. Čia takas baigiasi. Reiks grįžt į vieškelį. Turbūt iš bažnyčios?

– Šiandien Trys Karaliai, – pasakė Žemaitė.

– Tuoj jie ateis, – džiaugėsi žmogus, iš rogučių imdamas šieną. – Susirinks visi.

– Kas?

– Ogi stirnos, kiškiai. – Žmogus kimšo šieną į ėdžias. Jis atsuko Žemaitėi nugarą. Ji nuėjo keleliu atgal... Trys karaliai atnešė vaikeliui dovanų: „auksą, smilkalų ir miros“. Jie buvo karaliai – jie visko turėjo per daug...

Žemaitė Amerikoje: kūrybinis ir kultūrinis palikimas Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje

Žemaitė su Bulotomis Amerikoje

Deimantė Bandzevičiūtė

Lietuvoje Žemaitės biografija, kūrybos raida, meninės kalbos bei stilistikos ypatybės išsamiau tyrinėtos Juliaus Būtėno, Jono Lankučio, Alfonso Sprindžio, Alberto Zalatoriaus, tačiau rašytojos laikymasis JAV – jos darbai, kūryba ir visuomeninė veikla dėl sunkiai prieinamos medžiagos, politinių kliūčių mažiau liesta. Šią spragą, pasiremiant to laikotarpio dokumentais, periodine spauda, laiškais pirmieji ėmėsi pildyti išeivijos mokslininkai – Violeta Kelertienė, Vincas Maciūnas, Dalia Noreikaitė-Kučėnas, kuri išleido monografiją „Žemaitė Amerikoje“, taip pat pasirodė ir pavienių straipsnių, tiriančių šį laikotarpį, tačiau platesnių tyrinėjimų ligi šiol neatlikta.

Šio straipsnio tikslas – supažindinti mokslinę bendruomenę su Žemaitės archyvinio palikimu Nacionalinėje bibliotekoje, akcentuoti jo svarbą literatūros bei kultūros tyrinėjimams.

1915 m. Žemaitė, būdama 70 metų, išsirengė į Ameriką. Viena pagrindinių priežasčių – noras susitikti su sūnumis (sūnus Kazys 1891 m., bėgdamas nuo rekrūtų, iškeliavo į Ameriką, po kelerių metų vyriausias sūnus Antanas, bėgdamas nuo rusų kariuomenės, taip pat išvyko už Atlanto). Nors noras susitikti su sūnumis buvo vienas iš pagrindinių motyvų, tačiau į tolimąją šalį Žemaitė plaukė ir iš humanistinių paskatų – rinkti lėšų „Žiburėlio“ studentams, supažindinti išeivius su sunkia to meto padėtimi Lietuvoje, rinkti aukų nukentėjusiems nuo Pirmojo pasaulinio karo. 1916 m. Žemaitė kartu su advokatu A. Bulota ir jo žmona, „Žiburėlio“ draugijos pirmininke Aleksandra po varginančios kelionės pasiekė Amerikos krantus.

Vieną iš svarbiausių vietų Žemaitės archyviame palikime užima korespondencija. Žemaitės laiškus iš Amerikos galima rasti Nacionalinės bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriuje. Laiškuose artimiesiems (dukrai Juzei Žymantaitei-Veikšnienei, jos vyrui Konstantinui Petrauskui, su kuriuo siejo romantiniai santykiai, anūkams Stasiui Jarui, Elzei Veikšnaitei-Čepauskienei, draugei Barbarai (Basei) Dvarionaitei) Žemaitė gyvai pasakojo apie atvykimą į Čikagą ir ten tvyrojusią atmosferą: „Pakliuvus į Amerika išrodo isimaišius į didžiausi jomarką: Triukšmas, bildesys diena nakti. Gatve karai dunda, net žeme dreba makabyliai laksto, birbia, Kriokia pakraščiais gatviu žmoniu minios, eina, plaukia skubia prasilenkdami, pasistumdami, trata, braška. Chicagos miestelis nelab didelis. Daugiau triju milijonu žmoniu sutelpa giventi, daugiau kaip vi-

soi lietuvoje. Givena ant kits kito. Vienu namu gyventojai, tarpe save nepažiysta, tankiau ir kalbos viens kito nesupranta, nes suplaukė žmonis iš visu kraštu svieta, o iš viršau visi vienokie <...>“ (F47–154 Laiškas K. Petrauskui, spalio 5 d., 1919, Chicago). Žemaitė kritiškai žiūrėjo ir į Amerikos, ir į Lietuvos laikinosios valdžios politiką, smerkė bolševikus ir komunistus, vadino juos „Dievo Lenino ir kardinolo Trockio pasekėjais“. Iš Žemaitės laiško Stasiui Jarui: „Šiemet ir Amerikoje neramus metai rudenį rinkimai prezidento. Dabar iš anksto kandidatai i presidentus saujomis barsto pinigūs, kiekvienas sau balsus renkas. Darbininkai pranašauja kad ir bedarbe užeis o maisto, brangumas kila ir kila <...>“ (F2-62 Laiškas S. Jarui birželio 15., 1920, Chicago). Žemaitė laiškuose domisi ne tik padėtimi Lietuvoje, artimaisiais, jų bėdomis, duoda patarimų, pasakoja apie savo gyvenimą Amerikoje, tačiau domisi ir pažįstamais žmonėmis: „Nueik iki Ušnėnų pažiūrėsi kaip jie ten gyvena? Man labai rūpi Liudvukas tavo vienmetis, gal atsimeni kaip judu pešėtės Teresenes Elenas sunus, aš Vilniui būdama gavau truputi jam pašalpos i mokyklą leisti <...>“ (F2-62 Laiškas S. Jarui birželio 15., 1920, Chicago). Šie Žemaitės laišakai – žinios apie to meto politinę padėtį, gyvenimą, kultūrą, emigravusius iš Lietuvos žmones.

Kitus Žemaitės laiškus surinko ir paskelbė Vincas Maciūnas „Lituanistikos darbuose III“. Paskelbti dvidešimt septyni laišakai, kurie adresuoti J. Šauliui, E. Vileišienei, Vyzų šeimai ir U. Jokūbauskaitei-Daukantienei. Dalis laiškų publikuota Amerikos lietuvių laikrastyje „Draugas“ 1971 m. gruodžio mėn. 11 ir 18 dieną. Šie leidiniai saugomi Nacionalinės bibliotekos fonduose.

Lkonografinio palikimo, esančio Retų knygų ir rankraščių skyriuje, didžiąją dalį sudaro nuotraukos ir fotonegatyvai iš rašytojos kelionių po Ameriką. Kai kurios nuotraukos be anotacijų, tačiau žmonės identifikuojami. Vertingos nuotraukos, kuriose Žemaitė su JAV lietuviais, visuomenės veikėjais Marija Jurgelioniene, Andriumi ir Aleksandra Bulotais, Une Babickaite, Andriumi ir Prane Kemėzais. Taip pat svarbios archyvinės nuotraukos, kuriose Žemaitė tarp Amerikos lietuvių vaikų, išvykimo iš Amerikos metu, po vienos paskaitos Amerikoje bei asmeninės nuotraukos su sūnumi Antanu Žymantu. Visos šios nuotraukos – vertingos XX a. pradžios fotografijos menui bei istorijai kaip laikotarpio kultūros bei žmonių gyvenimo atspindys.

Taip pat archyve saugoma ir kita su visuomenine veikla bei kūryba susijusi medžiaga: žurnalo „Motėrų balsas“ viršelio ir jame išspausdinto Žemaitės apsakymo „Prakilni meilė“ puslapio nuotraukos (F47/243), straipsnio „Progresas“ rankraščio fragmento puslapio nuotraukos (F47/244), Žemaitės raš-

tų, leistų 1902–1925 m., viršelių nuotraukos (F47/247), „Broli ir sesute Lietuvi ir Lietuvaite.../Skelbimas apie Žemaitės ir Bulotų susitikimus su Amerikos lietuviais 1916 m. (F47/260), Amerikos Ilinojaus valstijos socialistų partijos bilietas (F47/144). Svarbu paminėti, jog Žemaitė oficialiai į jokią partiją niekada nebuvo įstojusi.

Amerikoje Žemaitė lietuvių buvo sutinkama geranoriškai, šiltai. Atvykusi į JAV, rašytoja susitikinėjo su lietuvių bendruomenėmis, skaitė paskaitas moterų organizacijoms Bostone, New Yorke. Net devynios Žemaitės prakalbos išspausdintos Amerikoje atskiru leidiniu „Žemaitės raštai karės metu“ (1917). Septynios kalbos karo tematika, o dvi nagrinėjo socialinę moters padėtį visuomenėje.

Žemaitės asmenybės charizma atsiskleidavo būtent susitikimų su lietuviais metu. Rašytoja tarsi magnetas traukdavo prie savęs žmones: „Daugelis mitingų dalyvių veržte verždavosi įteikti auką į Žemaitės rankas. Pasibaigus mitingams, svečius vedavosi nakvynei pažangūs darbininkai. Bulotų kažkaip varžydavosi, tuo tarpu Žemaitė nepasidalindavo: dažnas norėjo su ja daugiau pasikalbėti (Julius Būtėnas „Istoriografo užrašai“, Vilnius: Vaga, 1974, p. 112)“. Atsiminimuose fiksuojama, jog išeiviams didelį įspūdį darė Žemaitės guvumas ir „liaudiška“ išvaizda, kuri jai jau tapusi savotiška uniforma: ilgas, languotas sijonas ir skarelė, su kuria Žemaitė niekur nesiskirdavo.

Baigusi aukų rinkimą nuo karo nukentėjusiems, Žemaitė įsijungė į Amerikos lietuvių moterų veiklą. Viešomis kalbomis ir kūryba rašytoja išryškėjo kaip pirmoji lietuvių feministė Amerikoje. Feministiniais laikomi apsakymai „Kieno galia, to ir valia“, „Mieste“, „Ponas Zigmantas“, „Klampynė“, „Ieva“. Šie apsakymai tarsi papildė Lietuvoje kurta „Laimės nutekėjimo“ ciklą. Realistiskus gamtos aprašymus keitė veikėjų vidaus pasaulio vaizdavimas, kūrinių veikėjai tapo išlaisvėję „laimės iekotojai“. „Jos personažas nebesijautė vyrų aukomis, turto ar tėvų nulemtos santuokos tema buvo pakeista neprivertstinės santuokos naujomis ‘laimės’ problemomis: prakilni meilė galėjo egzistuoti nebūtinai tarp vyro ir žmonos, santykiai paremti ne vien ekonomine verte, bet ir aistra (Dalia Noreikaitė-Kučėnas „Žemaitė Amerikoje“, Chicago, 1994, p. 123)“.

Žemaitės Amerikos periodo kūrybinis palikimas nėra gausus. Amerikoje parašė tik, kaip ji pati sakė, „priešokiais šiek tiek čia laiškų, čia veikalelių“. Kelionės į Ameriką įspūdžiai sudėti į kūrinių „Kelionė į Ameriką“. Kelionės į Lietuvą momentai aprašyti kūrinyje „Per Atlantiką“. Šie įspūdžiai išspausdinti „Naujienose“ 1921 m. Dokumentiški kelionių aprašymai svarbūs ne vien kaip istorijos, geografijos ar biografijos atspindžiai, tačiau ir sudėtingų jausmų refleksija: palikto krašto ilgesys, svetimo krašto baimė ir džiaugsmas jau grįžtant namo.

Meniniu požiūriu stipriausi amerikietiškosios tematikos kūriniai – „Feljetonėlis“ ir „Svetur tarp savųjų“ (raštuose „Amerikos lietuvių gyvenimas“). Žemaitė labai daug bendravo su vietos lietuviais, stebėjo, kaip jie gyvena, kuo rūpinasi. Šią unikalią patirtį rašytoja meniškai perkėlė į grožinius kūrinius. Žemaitė – pirmoji lietuvių, kurios kūryboje atsiranda išeivių nutautėjimo, kalbos nykimo problemos, identiteto grėsmės klausimas, emigracijos sunkumų ir nepripažinimo prie svetimo krašto patirtis. Panašiai pirmųjų lietuvių Amerikoje gyvenimą aprašė Upton Sinclair romane „Džiunglės“. Šie kūriniai – vertingi XIX a. pabaigos – XX a. pradžios ekonominės „grynorių“ emigracijos istorijos tyrinėjimams.

Dauguma Žemaitės straipsnių, reportažų, vaizdėlių išspausdinta Amerikos lietuvių periodinėje spaudoje, kurioje rašytoja intensyviai bendradarbiavo: „Dr. Šliūpo prakalbos“, „Amerikos lietuvių srovės ir laikraščiai“, „Ne tuo keliu einam“, „Piknikas“, „Prasikaltėlis“, „Baudžiavos naktis“. Žemaitė bendradarbiavo su „Laisve“, „Naująja gadyne“, „Lietuvių balsu“, „Naujienomis“ (čia dirbo jos sūnus Antanas), juose Žemaitė publikuodavo iš Lietuvos gautus laiškus; taip pat su „Moterų balsu“. Šie periodiniai leidiniai yra saugomi Nacionalinėje bibliotekoje. „Moterų balsas“ išspausdino šiuos apsakymus: „Savitarpyje“ (1916, Nr. 1, 2), „Klampynė“ (1917, Nr. 1–5), „Amerika“ (1917, Nr. 10, 11), „Moterų padėjimas“ (1917, Nr. 12 paskaita), „Jonienė“ (1918, Nr. 1–3), „Ištikimas šuo“ (1918, Nr. 1–2), „Alus“ (1918, Nr. 3), „Magdelė“ (1918, Nr. 7-8), „Prakilni meilė“ (1919, Nr. 1–6). Kūrinius galima skaityti virtualioje Lietuvos kultūros paveldo svetainėje epaveldas.lt.

Nukelta į 8 psl.

Kamerinių ansamblių EI KATEGORIJOS Grand Prix laureatai: Adomas Bruderek (antras iš kairės), Jan Lewandowski, Danielis Ziomko (Lenkija), meno vadovė Nijolė Dorotėja Beniušytė, Saulius Lipčius

„Su muzika per Europą“ Lietuva – Italija 2018

Lidija Veličkaitė

Tarptautinis jaunimo muzikos konkursas „Su muzika per Europą“ po ketverių metų pertraukos, vėlyvą pavasarį, brandžiai ir užtikrintai sugrįžo į Lietuvos tarptautinių muzikos konkursų areną. Konkursas, sutraukęs net 134 dalyvius iš visos Lietuvos, Latvijos, Lenkijos, Rusijos, Baltarusijos, Čekijos, Italijos, Kinijos, Taivano ir Jungtinių Amerikos Valstijų pianistų solistų, dainininkų ir kamerinių ansamblių kategorijose nuo 7 iki 28 metų, vyko 2018 m. gegužės 30 – birželio 3 dienomis Lietuvos edukologijos universitete ir Vilniaus Juozo Tallat-Kelpšos konservatorijoje.

Konkursą organizavo VšĮ Musica Vitale direktorė Nijolė Karaškaitė ir konkurso meno vadovė klavesinininkė Nijolė Dorotėja Beniušytė. Tarptautinio renginio pagrindinis tikslas ne tik suaktyvinti ir tęsti kultūrinį – švietėjišką Lietuvos ir Italijos bendradarbiavimą tarp muzikos ir meno mokyklų, gimnazijų, konservatorių ir aukštųjų mokyklų, bet ir propaguoti ypač turtingą italų kompozitorių repertuarą bei pritraukti profesionalių tarptautinių koncertinių agentūrų ir agentų dėmesį, sudarant palankias galimybes jaunosios kartos talentams skleisti tarptautinėje erdvėje. O šiais metais galima pasidžiaugti ne tik kasmetine Lietuvos Respublikos ambasados Italijoje ir Italijos Respublikos ambasados Lietuvoje globa, bet ir Vilniaus miesto savivaldybės suteiktu Globos statusu.

Gegužės 30 d. Lietuvos edukologijos universiteto Didžiojoje salėje konkurso atidarymo metu sveikinimo žodį tarusi l. e. p. rektorė prof. dr. Vilija Salienė palinkėjo dalyviams į konkursą žvelgti kaip į patirties kaupimą, savo gebėjimų parodymą, nes muzika suartina ir stiprina žmones, nesvarbu, kokie būtų sunkūs laikai. Labai simboliška, kad konkursas buvo paskutinis renginys vykęs tiek Lietuvos edukologijos universiteto, tiek Vilniaus Juozo Tallat-Kelpšos konservatorijos salėse. Vilniaus konservatorija rugsėjo mėnesį naujus mokslo metus pradės naujosiose patalpose, o Lietuvos edukologijos universiteto pagrindinis istorinis pastatas jau priklauso Turto bankui ir jo tolimesnė paskirtis dar nėra aiški.

Konkurso meno vadovė Nijolė Dorotėja Beniušytė, sveikindama visus susirinkusius į IV tarptautinio jaunimo muzikos konkurso „Su muzika per Europą“ Lietuva – Italija 2018 atidarymą, dėkojo pagrindiniams konkurso partneriams – Lietuvos edukologijos universiteto ir Vilniaus Juozo Tallat-Kelpšos konservatorijos administracijoms už pagalbą ir galimybę surengti konkurso perklausas jų salėse: „Šiandieną švietimo ir kultūros pasaulis išgyvena naują sukrėtimų ir nežinia kur vedančių permainų laikotarpį ir tik jungimasis bendrai veiklai ir buvimas kartu gali tiesti kelią į ateitį ir išlikimą“.

Konkurso organizatoriai į Lietuvą subūrė net tris tarptautines vertinimo komisijas. Kamerinių ansamblių kategoriją vertino pirmininkas prof. dr. Evan Rothstein (Prancūzija / Didžioji Britanija / JAV), prof. Dalia Balsytė (Lietuva), Saulius Lipčius (Lietuva), Vitalius Žemaitis (Lietuva), Claudia Di Carlo (Italija) ir Nijolė Dorotėja Beniušytė (Lietuva / Italija). Dainininkų kategorijos dalyvius vertino pirmininkas prof. dr. Evan Rothstein (Prancūzija/ Didžioji Britanija / JAV), prof. Asta Kriksčiūnaitė (Lietuva), Claudia Di Carlo (Italija), Vera Talerko (Latvija / Norve-

gija), Nijolė Dorotėja Beniušytė (Lietuva / Italija). O fortepijono kategorijos tarptautinę vertinimo komisijos sudėtį sudarė: pirmininkas prof. Alvaro Lopes Ferreira (Italija / Portugalija), prof. Birutė Vainiūnaitė (Lietuva), prof. Rūta Rikterė (Lietuva), Gintaras Januševičius (Lietuva / Vokietija) ir Nijolė Dorotėja Beniušytė (Lietuva / Italija).

Paskelbus pirmosios dienos kamerinių ansamblių kategorijos rezultatus, vertinimo komisijos pirmininkas prof. dr. Evan Rothstein pažymėjo, kad šiandienos pasaulyje yra labai daug agresijos, todėl jis labai džiaugiasi, kad dar yra jaunimo, kuris skiria daug laiko ir meilės muzikai ir tik tokiu būdu gyvenimas gali būti gražesnis ir geresnis. Kamerinių ansamblių kategorijoje buvo paskirtos keturios pirmosios vietos, penkios antrosios ir trečiosios vietos bei trys diplomai. Aukščiausio įvertinimo ir Grand Prix apdovanojimų sulaukė svečiai iš Lenkijos: Trio (C amžiaus kategorija) – Kacper Kuklinski (fortepijonas), Hanna Pozorska (smuikas), Dariusz Gatz (violončelė) ir Gdanskio Stanislaw Moniuszko muzikos akademijos studentai (E amžiaus kategorija) – Adam Bruderek (smuikas), Jan Lewandowski (violončelė) ir Daniel Ziomko (fortepijonas). Pastarasis Trio pelnė labdaros ir paramos fondo „Auginame ateitį“ vardinę 600 eurų piniginę premiją, kvietimus surengti koncertus Lietuvoje ir Italijoje. Jaunujų lenkų Trio pelnė specialųjį prizą – 300 eurų stipendiją, dalyvauti metiniame 2018/2019 metų ECMTA susitikime bei kvietimą dalyvauti tolimesniuose VšĮ Musica Vitale tarptautiniuose projektuose. Abu kamerinius ansamblius paruošė prof. Anna Prabucka-Firlej.

Antroji konkurso diena buvo skirta dainininkams. Dalyvavo atlikėjai iš Lietuvos, Italijos ir Latvijos. Šioje kategorijoje buvo skirtos trys pirmosios vietos, devynios antrosios, dešimt trečiųjų ir du diplomai. Aukščiausią apdovanojimą – Grand Prix, vardinę Gedimino Kuprevičiaus labdaros ir paramos fondo „Gerasis ruonis“ 500 eurų piniginę premiją ir kvietimus surengti solinius koncertus Lietuvoje ir Italijoje iškovojo Lietuvos muzikos ir teatro akademijos studentė (E amžiaus kategorija) Monika Kučinska, prof. Asta Kriksčiūnaitė. Publikos simpatijų sulaukė ir pirmųjų vietų laureatės – Kauno A. Kačanausko muzikos mokyklos (A amžiaus kategorija) mokinė Eva Kaušpėdaitė, mokytoja Nomedą Kukulskienė ir Vilniaus B. Dvariono dešimtmetės muzikos mokyklos (C amžiaus kategorija) mokinė Malgožata Patricija Minkel, mokytoja Raimonda Tallat-Kelpšaitė-Cinauskienė.

Birželio 1 dieną, Tarptautinę vaikų gynimo ir trečiąją konkurso dieną, Vilniaus Juozo Tallat-Kelpšos konservatorijos salėje varžėsi jauniausi A ir B amžiaus kategorijos pianistai. Įvertinę 26 dalyvių pasirodymus komisijos nariai skyrė keturias pirmąsias vietas, septynias antrąsias, aštuonias trečiąsias vietas ir penkis diplomus. Aukščiausi apdovanojimai – Grand Prix skirti Klaipėdos Jeronimo Kačinsko muzikos mokyklos mokinėi Uljanai Zelenskajai, mokytoja Olga Zelenskaja ir Gdanskio muzikos mokyklos mokiniui Kacper Kuklinski, mokytoja Elžbieta Pasierowska-Kolodziej. Išskirtinio talento 13-mečiui pianistui Kacper Kuklinski skirtas specialusis prizas – 100 eurų piniginė premija už geriausią italų kompozitoriaus kūrinių at-

likimą – „SCARLATTI Premija“ ir kvietimas surengti solinį rečitalį Lietuvoje bei dalyvauti tolimesniuose VšĮ Musica Vitale tarptautiniuose projektuose.

Birželio 2 d. buvo sugrįžta į Lietuvos edukologijos universiteto Didžiąją salę, kur įvyko C, D ir E amžiaus kategorijų pianistų perklausos. Perklausose pasirodė 22 pianistai iš Lietuvos, Lenkijos, Čekijos, Baltarusijos, Kinijos ir Taivano, kurių daugelio buvo labai įdomu klausytis. Vertinimo komisija skyrė aštuonias antrąsias vietas, šešias trečiąsias vietas ir penkis diplomus, pirma vieta šiose amžiaus kategorijose nebuvo paskirta. Valstybinės Manheimo muzikos ir scenos menų universiteto studentas Yu-Lun Chang (Taivanas, 28 metai.), surinkęs aukščiausią 100 balų įvertinimą, pelnė Grand Prix premiją, italų mecenato dr. Daniele Loverci vardinę 500 eurų premiją, specialųjį 100 eurų prizą už geriausią virtualinio kūrinių atlikimą – „VIRTUOSITA“ bei kvietimus 2018/2019 metais surengti solinius rečitalius Lietuvoje, Italijoje ir Vokietijoje. D kategorijos antrosios vietos laureatė Gabija Maknavičiūtė (prof. Zbignevs Ibelgauptas) apdovanota specialiu prizų už geriausią atliktą šiuolaikinį italų kompozitoriaus kūrinių. C kategorijos antros vietos laureatei Elžbietai Liepai Dvarionaitei skirta vardinė „TangoBrücke“ (Vokietija) stipendija dalyvauti žiemos fortepijono akademijoje „Feuerwerk 2019“. Vertinimo komisijos narys, pianistas Gintaras Januševičius ir Klaipėdos Piano Masters akademija skyrė du kvietimus jaunesiems konkurso pirmų vietų laureatams iš Klaipėdos – Lukui Bliadzei (A kategorija) ir Emilijai Stanišauskytei (B kategorija) klausytojų statusu stebėti visus akademijos rengiamus užsiėmimus.

Vilniaus miesto meras skyrė padėką mokytojai metodininkei Dangyrai Navikaitei-Lukoševičienei už pačios jauniausios pianistės Gabijos Amilevičiūtės parengimą dalyvauti tarptautiniame jaunimo muzikos konkurse. Doc. dr. Indrė Baikštytė ir mokytoja ekspertė Vaiva Purlytė apdovanotos padėkos raštais, parengę daugiausia konkurso laureatų.

Atėjo nekantriai laukta laureatų apdovanojimo šventė. Pilnutėlė Lietuvos edukologijos universiteto Didžioji salė alsavo pakilia nuotaika. Konkurso meno vadovė Nijolė Dorotėja Beniušytė, kreipdamasi į susirinkusius jaunuosius muzikantus, jų tėvelius, mokytojus ir svečius pasveikino su šia didele muzikinio pavasario švente. Konkursą būtų sunku įsivaizduoti be jaunosios kartos talentais tikinčiomis asmenybėmis ir paramos fondais. Vienas iš jų labdaros ir paramos fondas „Auginame ateitį“, kuris ne tik įsteigė fondo vardinę stipendiją, bet ir pasitelkdamas naujausias technologijas filmavo konkurso perklausas ir laureatų koncertą. Virtualiosios realybės projektas „360°“ jau šį rudenį pasieks Lietuvos mokyklas ir leis moksleiviams pasinerti į nuostabią muzikos pasaulį. Organizatoriai dėkingi kilnios širdies mecenatui Gediminui Kuprevičiui ir jo vadovaujamam labdaros fondui „Gerasis ruonis“, įsteigusiam net keturias vardines pinigines premijas, taip pat muzikos mylėtojai, mecenatai daktarui iš Italijos Daniele Loverci, kuris specialiai atvyko į Vilnių ir stebėjo visas konkurso perklausas. Nepainiomai partneriai ir bičiuliai – Europos kamerinės muzikos dėstytojų asociacija (ECMTA), italų kultūros asociacijos – „Cultura e Musica G. Curci“, „Accademia Musicale Romana“, „I Mastri Musici“, vokiečių kultūros asociacijos – „TangoBrücke“, „Salon 1897“ bei koncertų salė „Organum“. Šios tarptautinės koncertinės organizacijos įsteigė specialiuosius prizus konkurso Grand Prix laureatams koncertuoti Lietuvoje, Italijoje ir Vokietijoje. Keramikos studija INTERIOS, suvenyrų parduotuvė C&D Style ir Eurobiuras pagamino nuostabius prizus konkurso laureatams.

Konkurso Garbės pirmininkas, prof. Petras Kunca pasveikino konkurso dalyvius ir laureatus, pagyrė už jų dalyvavimą ir ryžtą, džiaugėsi, kad konkursas iškėlė sparnus aukštai ir labai plačiai, išaugo už Lietuvos ribų, gausėja dalyvių skaičiumi, bet svarbiausia jo kokybė kyla kiekvienais metais.

Fortepijono kategorijos vertinimo komisijos pirmininkas prof. Alvaro Lopes Ferreira padėkojo komisijos nariams už vieningą darbą, kas suteikė galimybę nepaprastai lengvai dirbti. Pasveikino visus laureatus, palinkėjo tolimesnės sėkmės, pasidžiaugė profesionaliu dalyvių pasirengimu, kas sąlygojo labai aukštą konkurso lygį.

Ši šventinį renginį vainikavo Grand Prix ir pirmų vietų laureatų išpūdingas koncertas, kurį lydėjo audringi klausytojų plojimai. ☐

Tą dieną jis vyko į Hearsto pilį

Atkelta iš 2 psl.

vardu ‘Nenoriu išnykti’. Dėl ‘Sukilėlių’ II tomo. Ma-ne yra pasiekusios žinios, kad antras tomas spaus-dinti neleidžiamas. Aš tuo tikiu, nes ne brolio cha-rakteriui taip ilgai tęsti. Kai aš jį laišku užklausiau dėl II tomo išleidimo, tai jis tvirtina, kad jis bus pa-rašytas, tik esą sunku medžiagą aptvarkyti...”

M. Slavėnienė pasakoja J. Tininiui ir apie kitus jai rūpimus dalykus, susijusius su broliu, taria-si, abe-joja, klausia. „Čia, Australijoje, – rašo ji, – vienas kul-tūrininkas norįs rašyti Putino monografiją. Jis prašo mane nekurios medžiagos ir ‘intymesnių’ ži-nių apie Putiną. Teigiamo atsakymo jam pakol kas nedaviau. Man nelabai patinka, kad jis iš ‘kairiojo sparno’. Bijau, kad jis Putiną gali nušviesti per daug šališkai, kaip tikrą bedievi, kokių iš tikrųjų Putinas nėra. Užtenka jau Lankučio ‘dainelių’ (įvade prie ru-siškojo ‘Altorių Šešėly’ vertimo Lankutis įrodinėja, kad Putinas gimė jau beveik komunistu). Man daug mieliau būtų, kad, jeigu jau išseivijoj monografiją apie Putiną rašyti, tai kad šio darbo imtųsi buvę jo stu-dentai „dešinieji“, dabar gyvenantys Ameriko-j. Iš tik-rųjų, aš turiu nemaža apie Putiną archyvinės me-džiagos, atsiminimų, daug įdomių laiškų, fotografijų ir kt. Tačiau ją bet kam patikėti nenoriu.”

Tarp J. Tininio saugotų jam brangių relikvijų už-tikau ir šį, pasirašytą „Linotipininko B.” Taip, tai J. Tininio bendradarbio „Lietuvių Dienose” Bern. Brazdžionio ekspromtas po sunkios darbo spaus-tuvėje nakties. Iš jo lengva suvokti, kokie gražūs san-tyčiai siejo šiuos du kūrėjus:

*Kantrybės, Juozapai Tinini!
Užverčiau lapą paskutinį, –
peržvelk, bičiuli, atidžiai
(nors gal galvoj giedos gaidžiai...
Per daug čia g, net nesklandu, –
kitos eilutės nerandu...)*

*Kai perskaitysi, tuoj nemik,
Bet tiesiai spaustuvėn atvyk,
Nes reiks klaidas tuoj ištaisyti –
Spaustuvininkams pristatyt.
O tu galėsi „Amen nukt”
Sugrįžęs tiesiai lovon smukt,
Sapnuot ir šią, ir tą, aną,
Kol bus gana.
(Ir man gana!)*

1969 spalio 24 d. rytą

▼ ▼ ▼

Nors visi J. Tininio literatūros ir mokslo darbai atlikti laisvalaikiu, jie ne tokie jau menki. „Rašytojui Juozui Tininiui tenka garbė būti australiškos temos pradininku lietuvių literatūroje, - teigia Juozas Al-mis Jūragis „Mūsų pastogėje” (1971 m. birželio 21 d.). – Pirmą kartą Australijos temą jis palietė poroje no-velių 1957 m. išleistoje savo knygoje „Sužadėtinė”. Da-bar jis sukūrė pirmąjį lietuvių romaną australiška tema. Šiuo plačiu užsimojimu, kūrybiniai gerai pa-sisekusiū, J. Tininis įvedė į lietuvių raštijos pasau-lį visomis savo egzotikos varšomis spindinčią ir, be joje gyvenančių žmonių, mažai kam pažįstamą Australijos žemę.” „Šiuo rinkiniu Tininis susikūrė puikaus novelisto titulą”, – „Nuskandintą žiedą” 1971 m. gegužės 26 d. „Dirvoje” vertina Jurgis Gliauda. „Būdamas iš esmės kalbininkas, graikų kultūros ži-novas, autorius ir į savo romaną yra įnešęs tų bruo-žų”, – tai Alfonso Tyrulio vertinimas.

Literatūrinė kritika dar turės įvertinti J. Tininio kūrybą. Žmogus jis taip pat buvo originalus. Kaip pri-siminė Bern. Brazdžionis, „Juozas Tininis buvo vienas, bet neatrodė, kad dėl tos vienvėties jis būtų kentėjęs. Vientvė jį brandino, joje jis nevaržomas susikaupė ir sėmėsi jėgų kūrybai ir geriems dar-bams, kurių jis negailėjo ne tik giminėms, artimie-siems bei draugams, visiems, kartais, atrodė, net tiems, kurie to neverti, jis buvo geras, tik sau blogas, visiems dosnus, tik sau šykštus iki minimumo.”

▼ ▼ ▼

Porą dienų prieš tragiškąją mirtį J. Tininis da-lyvavo literatūriniame vakare Santa Monicoje. Čia jis skaitė novelę „Preferansas mauzoliejuje”. Nove-lėje vaizduojama, kaip naktį kapinėse trims kor-tuotojams pasisiūlo į kompaniją ketvirtasis, kaip vė-liau paaiškėja, neseniai žuvęs katastrofoje. O ne-trukus į panašų kapinių mauzoliejų buvo atvežtas au-tokatastrofoje žuvęs novelės autorius.

J. Tininį ištiko Algimanto Mackaus, Antano Škėmos likimas.

J. Tininio automobilis susidūrė su iš priekio sku-bėjusia mašina. Gavęs mėnesį atostogų, jis planavo aplankyti įdomesnes Californijos vieto-es. Tą dieną jis vyko į Hearsto pilį.

▼ ▼ ▼

Ilisai J. Tininis Los Angeles Kalvarijos kapų mau-zoliejuje Gasparo Veličkos ir Mykolo Biržiškos kai-mynystėje.

Nemaža J. Tininio kūrybos dalis liko rankraš-čiuose. Tiesa, prozos ir poezijos vertimai bei nedi-delis meilės romanas laiškų forma jau 1973 m. Bern. Brazdžionio rūpesčiu buvo išleisti atskira knyga. Knygos „Laiškai Andromachai” pabaigoje Bern. Brazdžionio pažymėta: „Šis leidinys tebūna prie lentos mauzoliejuje tartum gėlių puokštė – leidėjo dė-kingumo išraiška už darbą ‘Lietuvių Dienų’ žurna-le ir draugo ženklas neužmiršamos, ištikimos bi-čiulystės, kuri mudu jungė daugelį metų.” Belieka vil-tis, kad dar sulauks skaitytojų ir trečiasis novelių rin-kinys „Neatskleista paslaptis”, likęs rankraštyje. Ant jo – 1971-ųjų, J. Tininio mirties metų data.

Būta sumanymo parašyti ir autobiografinį ro-maną, taip pat romaną apie Emiliją Pliaterytę. Bern. Brazdžionio teigimu, liko nesutvarkyti ir ly-ginamųjų kalbų žodyno bei studijos metmenys: graikų ir lietuvių, lotynų ir lietuvių kalbos: „Pa-starasis veikalas buvo J. Tininio svajonė, jo viso mokslinio darbo vainikas, vienintelis tos srities, au-toriaus slapta užuomina, turėjęs jam suteikti vardą pasaulinio masto lingvistų tarpe. Deja, rankraštis (kaip ir daktaro laipsniui disertacija) žuvo, jo as-meninį turtą (nepalikus testamentu) ir knygyną ad-ministracijai nusavinus ir vėliau iš varžytinių iš-pardavus, o daugelį rankraščių bei užrašų išmetus į šiukšlyną...”

▼ ▼ ▼

Likimo ironija: neskubama leisti Lietuvoje Juo-zo Tininio knygų, kol kas dėžėse tebeguli Bern. Brazdžionio išsaugoti rašytojo ir mokslininko ar-chyvai.

Kad nėra Rokiškio krašto muziejuje atskiros ekspozicijos, skirtos J. Tininiui, šio teksto auto-riui užklausus, informavo muziejaus darbuoto-jai 2012 m. lapkričio 6 d. Kai tokį pat klausimą už-daviau 2018 m. gegužės 21 d., visai nesulaukiau at-sakymo.

Praėjo lygiai ketvirtis amžiaus, kai Bern Braz-džionio išsaugoti įdomaus kūrėjo archyvai persikėlė į gimtąjį kraštą. Nelinksmos tai būtų žinios senam bičiuliui.

□

Bitė Vilimaitė

Atkelta iš 5 psl.

Žemaitė grįžo namo, truputį padėjo Bitei vaistinėje. – Kokį žmogų buvau susitikusi! – Ji papasakojo viską. Bitė tuoj pažino. – Tai mano kaimynas. Bitė papasakojo, kad jis valdo ūkį ir galėtų gyventi vis-ko pertekęs, tačiau niekaip nenusėdi vienoje vietoje. Žemaitė jaudindamasi pakartojo: – Pramynė taką per mišką, atsuko nugarą ir pasiliko laukti stirnų. – Ir sulauks, – pasakė Bitė. – Tai toks žmogus, panie-kinęs daiktus, trobesius.

* * *

– Dar pabūk, – prašė Bitė. – Jau cielitelaite nedėlia, kaip čia. Ryt važiuosiu. Žemaitė krovėsi savo daiktelius, atskirai suvyniojo kelias povo plunksnas – Elikei dovanų. Bitė laikė povus dėl gražumo. Jos vakarojo prie židinio. Žemaitė pasakojo apie namus, jau rūpėjo, kaip ten Žy-manto liga, Antonio tarnystė. Bitė klausėsi. Jai buvo įdo-mu, ką Elikė audžia, ir kaip atrodo seserų Raganų nau-jos futros, kaip Povilas nusausino tėvo žemę, o Višinskis vis tiek urzda ant jo, ir kad Žemaitė geriausias laikas skai-tyti, kai gano žąsiukus... Padengė stalą išleistuvių vakarienei. Sunešė valgius: ragaiši, šaltos veršienos, sūrių, balintos gilių kavos. Po-nai atsitraukė nuo kortų, taip pat atėjo į šiltąjį kampą, visi gražiai lietuviškai šnekėjosi. □

Žemaitė Amerikoje

Atkelta iš 6 psl.

Gyvendama Amerikoje, Žemaitė parašė ir tris pasakas – „Žvirbliai”, „Ištikimas šuo” ir „Ka-lėdoms”. Jos buvo skirtos vaikams, tačiau ga-lima įžvelgti ir politinės satyros elementų.

Detaliau susipažinus su Amerikos lietuvių spauda bei kitais leidiniais, galima rasti neį-trauktų į raštų rinkinius Žemaitės rašinių. Vincas Maciūnas atrado niekur neskelbtą Že-maitės autobiografinį fragmentą, kuris buvo iš-spausdintas „Naujienose” 1922 m. liepos 13 d. Jame pasakojama apie Žemaitės tapimą rašy-toja. Šis fragmentas perspausdintas savait-raščio „Draugas” 1974 m. sausio 26 d. išleistas atskira knygele. Nežinomi Žemaitės rašiniai apie kelionę į Ameriką, moterų organizacijas, atsiminimai apie Povilą Višinskį, paskaita Amerikos lietuviams apie karo baisumus – visa tai surinko Vladas Žukas ir publikavo leidinyje „Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai”, t. 3, 1964 m.

Žemaitė gyvenant Amerikoje išryškėjo jos santykiai su visuomene. Rašytoja turėjo savitą ideologiją ir pasaulio matymą. Feminiz-mas, politiškumas, kūrybinė drąsa – visa tai at-siskleidė jai esant už Atlanto. Julija Žymantie-nė – vienas ankstyvųjų emancipuotų lietuvių moterų tipažų, tačiau ir tragiška asmenybė. Visą

Amerikoje buvimo laikotarpį puikiai charak-terizuotų citata iš Unės Babickaitės-Graičiū-nienės atsiminimų apie Žemaitę: „Žemaitė ir aš buvome didžiulėje puošnioje salėje, kur šoko apie 700 žmonių. Mudvi sėdėjome pasienyje, Žemai-tei buvo šalta, ji drebėjo, ir abi mudvi šitoj di-džiulėj minioj jautėmės be galo vienišos. Abi jau-tėmė, kad tarp čia šokančių žmonių ir mūsų buvo okeanas, kaip tarp Niujorko ir Europos. „Koks vienišas gali būti žmogus! – kalbėjo Že-maitė, – Kaip baisu tarp septynių šimtų žmonių būti vienišai!...” (Literatūra ir kalba – Vilnius: Valstybinė grožinė literatūros leidykla, 1956–1995, p. 35)

Šiandien išseivijoje Žemaitės kūrybinis pa-likimas atsispindi per teatrą. 1995 m. Australi-jos lietuvių bendruomenė surengė vakarą, skir-tą Žemaitės kūrybai, jo metu bendruomenės na-riai suvaidino ištrauką iš rašytojos kūrinio „Marti”. Tais pačiais metais Hamiltono lietuvių teatre pastatytas „Petras Kurmelis”, o Los An-dželo – „Trys mylimos”. To paties kūrinio al-ternatyvią interpretaciją „Trys mylimos + Dar trys” 2011 m. Airijos lietuviams pasiūlė lietu-viško teatro grupė „Alternatyva alternatyvai”.

Minint 120-ąsias rašytojos gimimo metines, Jonas Avyžius pasakė, kad Žemaitė – „amžinai gyva”, todėl svarbu naujai vertinti ir interpre-tuoti šį Žemaitės literatūrinį, visuomeninį ir kul-tūrinį palikimą, jo receptiją visuomenėje, Že-maitės kaip lietuvių literatūros kanono atra-minės figūros simboliką. □